

Taulukko 1. Keskeisimmät liikkumismuodot ja liikkujaryhmät maaseudulla etenkin haja-asutusalueiden näkökulmasta (Lehtola 2008b, 111–112).

Liikkumismuoto	Tärkeimmät liikkujaryhmät/palvelut
Elinkeinoelämän kuljetukset	Maatalousyrittäjät, maidonkeräilykuljetukset, puutavarakuljetukset
Työmatkat	Taajamissa työssäkäyvät
Asiointimatkat	Aikuisväestö
Henkilökuljetukset	Lapset, koululaiset, autottomat aikuiset, vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain kuljetusasiakkaat
Palveluliikenne ja liikkuvat palvelut	Kotiin tulevat palvelut: kotipalvelu, kotisairaanhoido, palo- ja pelastustoimi, postinjakelu, myymäläauto, kirjastoauto
Vapaa-ajan liikkuminen	Harrastukset, sosiaaliset suhteet, mökkeilijät, retkeilijät
Etätöyöhön sisältyvä liikkuminen	Tieto- ja taitotyöläiset, osa-aikaiset asujat

ja nuorilla liikkumista aiheutuu koulunkäyntiin, opiskeluun ja harrastuksiin liittyvistä matkoista, kun taas työikäisillä liikkuminen liittyy valtaosin työhön ja asiointimatkoihin.

Julkisten liikennepalvelujen merkitys kasvaa, mitä ikään-tyneempää väestö on. Myös nuorilla ja monilla vanhemmilla naisilla kulkemista harrastuksiin ja asiointimatkoille vaikeuttavat vähäiset julkisen liikenteen yhteydet ja ajokortittomuus. Omalla autolla liikkuvilla palvelut ovat yleensä paremmin saatavissa kuin niillä, jotka käyttävät julkisia liikennevälineitä.

Ihmisten liikkumiseen ja sitä kautta palvelujen saavutettavuuteen liittyy erilaisia rajoituksia ja mahdollisuuksia, joita voidaan tarkastella fyysisestä, toiminnallisesta ja yhteisöllisestä näkökulmasta (Lehtola 2008a, 6–8). Fyysiset tekijät liittyvät etupäässä ihmisten toimintamahdollisuuksiin ja käytettävissä oleviin kulkuvälineisiin. Ikääntyminen ja henkilökohtaisen toimintakyvyn heikkeneminen rajoittavat monin tavoin liikkumista ja erityisesti julkisten liikennevälineiden käyttöä. Liikkumismahdollisuudet vaihtelevat myös vuodenaikojen mukaan. Pakkasilla, helteillä ja liukkaiden kelien aikana etenkin heikkokuntoiset vanhuksat pyrkivät välttämään liikkumasta pidempiä matkoja.

Ihmiset elävät yhä pidempään terveisinä ja toimintakyvuisinä. Ihmiset myös liikkuvat yhä pidempään omilla autoillaan, mikä parantaa myös palvelujen saavutettavuutta. Suurin osa nuorista aikuisista ajaa ajokortin. Sen sijaan ajokortittomuus on yleisempää ikääntyneillä ihmisillä. Ikääntyvän väestön asuminen edellytykset maaseudulla perustuvat osittain siihen, että heillä on mahdollisuus kulkea asiointimatkat omilla autoillaan.

Ajokortista luopumisen jälkeen ikäihmiset ovat riippuvaisia liikkumisessaan julkisista liikenneyhteyksistä ja yhteisöllisestä tuesta. Samalla he joutuvat luopumaan mahdollisuudesta itsenäiseen liikkumiseen, sillä julkiset liikenneyhteydet voivat olla vähäiset tai ne puuttuvat kokonaan.

Liikkumisen ja palvelujen saavutettavuuden toiminnalliset tekijät liittyvät tällöin etupäässä liikennepalvelujen kykyyn vastata maaseudun asukkaiden liikkumistarpeisiin. Julkiset liikenneyhteydet ovat monilla maaseutualueilla kytkeytyneet koulukuljetuksiin. Monilla alueilla linja-auto on korvattu nykyisin kutsutaksilla. Julkisten liikenneyhteyksien kiinteät aika-

taulut eivät välttämättä vastaa kovin hyvin maaseudun asukkaiden liikkumistarpeita ja heikentävät siten palvelukeskusten saavutettavuutta. Asiointiin palvelukeskuksissa sekä ystävä- ja sukulaisvierailuihin saattaa jäädä liian vähän aikaa.

Joukkoliikennepalvelujen käyttö edellyttää usein täydentäviä liikkumismuotoja. Tällöin yhteisöllisillä tukiverkostoilla on tärkeä rooli julkisen liikenteen täydentäjänä. Kaikki maaseudun asukkaat eivät asu linja-autoreittien välittömässä läheisyydessä, vaan tarvitaan kuljetus myös lähimmälle pysäkillä. Kyläläisten lisäksi muualla asuvat sukulaiset saattavat luoda erilaisia yksilöllisiä tukijärjestelmiä, jotka parantavat etenkin vanhusten liikkumismahdollisuuksia ja palvelujen saavutettavuutta.

Sähköisten palvelujen ja verkkopalvelujen yleistymisen on arvioitu korvaavan lähi- ja paikallispalvelujen tarvetta. Varsin monet maaseudun asukkaat eivät huolimatta valtakunnallisesta laajakaistahankkeesta edelleenkään kuulu toimivien tietoliikenneyhteyksien piiriin. Yhteyksien toimivuus on usein epävarmaa ja investoinnit niihin kalliita. Monet asukkaat eivät ole esimerkiksi halukkaita liittymään laajakaistaosuuskuntiin, koska niiden käyttökustannukset ovat korkeat. Lisäksi maaseudun asukkaiden tietotekniset taidot tai mahdollisuus hankkia tietokone (tai mobiililaitte ja niiden oheistuotteita) on usein este käyttää sähköisiä palveluja.

Suomi elää tietoyhteiskunnan teknologista ja sosiaalista murrosvaihetta. Vaikka sähköinen palvelutuotanto ja asiointi lisääntyisivät paljon, ei ihmisten tarve liikkua tai tavaroiden kuljetustarve katoa mihinkään. Myös sähköinen palvelutuotanto on monesti riippuvainen postinjakelusta ja tavarantoimituksesta.

Palvelujen heikentyminen vaikuttaa eri elämäntilanteissa oleviin ihmisiin eri tavoin. Monille erityisryhmille, kuten päihde- ja mielenterveyshuollon asiakkaille, tutun sosiaalityön toimipisteen lakkauttaminen voi merkittävästi heikentää mahdollisuuksia selviytyä arkipäiväisistä rutineista. Kynnys lähteä julkisilla liikennevälineillä asioimaan keskikaupungin palvelupisteessä voi olla huomattavan korkea. Oma erityiskysymyksensä on myös kasvava ikääntyvä väestö ja vanhustenhoito maaseudulla. Kotona asumisen edellytyksenä ovat lähipalvelut ja palvelujen saaminen vanhuksen kotiin.